

LUBOMÍR VILIAM PRIKRYL

JOSEF HOMOLKA — ČESKÝ KARTOGRAF V UHORSKÝCH SLUŽBÁCH

Lubomír Viliam Prikryl: Josef Homolka — a Czech Cartographer in Old-Hungarian Services. Geogr. Cas., 35, 1983, 1; 1 photo, 29 refs.

The paper summarizes the data about the life and work of the significant Czech cartographer Josef Homolka (1840—1907) acting in Old Hungary in the second half of the 19th century. He worked in the civil services — in the Cartographic Department of the State Printing Office. He has been author of a great number of cartographical papers and his work concerned also Slovakia to a large measure. The 75th anniversary of his death is being remembered in this year.

V druhej polovici 19. stor. pracovalo v uhorskej kartografii viacero odborníkov ktorí v súvislosti s prácami na pozemkovom katastri prišli zo západných krajín monarchie. Medzi nimi vynikali najmä Slovák Ignác Háček (1828—1902), ktorý prišiel z Moravy, na Morave narodený Poliak Emanuel (Manó) Kogutowicz (1851—1908), ba aj niekoľko Čechov, napr. František Horský (1811—1866), Jan Marek (1834—1900), ale predovšetkým Josef Homolka.

Josef Homolka sa narodil 26. 2. 1840 v Hlinsku (okres Chrudim). Jeho otec Karel bol šikovným rezbárom a kovotepcom, k čomu sa vypracoval ako samouk. Matka Marie bola dcérou hlineckého mešťanostu Matěja Rybičku. Mal aj niekoľko súrodencov. Po vychodení ľudovej školy vo svojom rodisku mu jeho ujec Jan Adámek (1811) finančnou pomocou umožnil absolvovať 3-ročné štúdium na reálke v Chrudime. Neskôr krátky čas pracoval ako diurnista na cisársko-kráľovskom okresnom úrade v Hlinsku [1, 2, 3, 15, 27].

Na radu svojho ďalšieho ujca Hynka Innfelda, ktorý bol pri katastrálnom meraní v Uhorsku, J. Homolka odišiel 5. 12. 1856 do Šopronu, kde vstúpil do štátnych služieb ako bezplatný praktikant. Cenné skúsenosti a poznatky tu získal od manžela svojej sesternice Magdalény Innfeldovej cisársko-kráľovského geometra Františka Baudysa, ktorý bol grafikom i maliarom krajíniek. Mladého J. Homolku naučil pekne písať a čisto okresliť. V Šoprone žilo veľa Čechov a medzi spolupracovníkmi bol J. Homolka obľúbený. Roku 1858 ho však preložili na katastrálnu stanicu do Eisenstadtu, kde bol vo funkcii cisársko-kráľovského katastrálneho adjunkta. Žil tam však vo veľmi stiesnených materiálnych podmienkach. Pri tejto svojej práci však musel veľa cestovať po Uhorsku a Chorvátsku, čo veľmi prispelo k rozšíreniu jeho vedomostí [1, 2, 14, 15, 27].

V júni 1866 vypukla vojna s Pruskom o hegemoniu pri zjednocovaní Nemecka. Na základe výzvy úradov sa J. Homolka prihlásil ako dobrovoľník

k vojsku. V hodnosti poručíka ho zaradili do 5. práporu horských strelcov, kde boli takmer samí Hanáci. Disciplína sa mu však zdala príliš krutá, preto sa po troch mesiacoch vojenskej služby hlásil zasa k zememeračskej práci [1, 2, 14, 15, 27]. Krátko po návrate do civilu (október 1867) sa J. Homolka oženil s dcérou bardejovského lekárniko Máriou Krinnerovou. Zoznámil sa s ňou prostredníctvom jej bratranca, politika a publicistu Vojtecha Grünwalda (1839—1891) [1, 2, 15].

Pre finančné zabezpečenie rodiny si J. Homolka potreboval vylepšiť svoju materiálnu základňu, a preto začal robiť svoje prvé samostatné kartografické práce. Už r. 1867 ho poslal inžinier Halácsy, ktorý viedol meranie v Budapešti, na zememeračské práce do Košíc. J. Homolka tam pracoval poldruha roka. Pri tejto činnosti získal materiál, ktorý mu

umožnil už r. 1868 nakresliť originálny plán mesta na jednom liste. Mestský magistrát v Košiciach odkúpil od neho kresbu a mapu dali vytlačiť v Štátnej tlačiarňi v Budíne. Plán opustil tlačiareň r. 1870 pod názvom Kassa szab. Kir. város térképe [1, 2, 10, 14, 15, 27].

Hneď po rakúsko-maďarskom vyrovnaní r. 1867 vytvorili v Budíne Litografický ústav krajinského merania, kde mali tlačiť mapy pre potreby katastra. Z ústavu sa zakrátko vyvinula Štátna tlačiareň a pôvodný ústav ostal jej Kartografickým oddelením [1, 2, 14, 27]. Pre vysokú kvalitatívnu hodnotu a originalitu plánu mesta Košice pozvali J. Homolku r. 1869 do Štátnej tlačiarne. Roku 1870 skutočne aj nastúpil, a to práve do Kartografického oddelenia, kde pracoval na zemepisných mapách, a to najmä na mapách pre školy. Jeho vynikajúca kresliaca pohotovosť a kartografické i geografické vedomosti mu neskôr zaistili v tomto oddelení popredné pozície [1, 2, 10, 14, 15, 27].

Medzi prvými Homolkovými mapami bola mapa Uhorska — Magyarországi. Vydal ju Friedrich Köke (1852—1897) vo Viedni pre peštianske kníhkupectvo Józsefa Eggenbergera, ktoré viedli v tom čase Alfréd Hoffmann (1838—1905) a János Molnár (1838—1894). S týmto kníhkupectvom spolupracoval J. Homolka vari dvadsať rokov. Spomínaná mapa vyšla tlačou roku 1872 v mierke 1:1 400 000. Pre veľký úspech ju pravidelne vydávali až do roku 1891, takže dosiahla celkový náklad viac ako 100 000 exemplárov. Neskôr (od r. 1876) vychádzala pod rozšíreným názvom A Magyar Szent Korona Országai Magyarország, Horváth-, Tótországi és katonai őrvidek térképe. Povrchové nerovnosti na tejto mape vyjadrovala jemná šrafúra. Administratívne rozdelenie krajiny na župy bolo na nej zvýraznené farebnými plochami. Už r. 1872 vyšla

táto mapa dokonca tiež v slovenskej verzii pod titulom Krajiny Koruny Uhorskej, Uhorsko, Chorvatsko, Slavonsko, Sedmohradsko, Vojanská hranica. Bola to vlastne prvá mapa Uhorska so slovenským textom [1, 2, 5, 10, 14, 22, 23, 27].

Svojou kartografickou tvorbou sa J. Homolka obrátil aj k svojmu rodnému kraju. Roku 1872 vyšla jeho mapa Nástin okresního hejtmantví Chrudim [2, 14].

Roku 1873 J. Homolka vypracoval zemepisný atlas. Keď bol s prácou hotový, ministerstvo školstva vydalo príkaz, podľa ktorého pracovníci Štátnej tlačiarne nesmeli robiť mimouřadne kartografické diela. Prestúpenie zákazu sa malo trestať prepustením zo zamestnania. J. Homolka musel preto svoje meno zmlčať. Univerzitný profesor, historik Ferencz Ribáry (1827—1880) dostal 30 zlatých za to, aby mohlo dielo vyjsť pod jeho menom. Atlas višiel r. 1874 pod názvom Földrajzi atlasz középtanodái hosználatra szerkesztve. Ešte r. 1873 však vyšiel ako predbežné vydanie malý atlas pre školy — Ribáry-felé földrajzi kis atlas — mal iba 9 máp. Po zmiernení zákazu ba dokonca až mu to jeden ministerský radca vytkol, J. Homolka uviedol r. 1881 na 6. vydání a potom aj na ďalších vydaniach popri mene Ribáryho aj svoje meno. F. Ribáry však ani nevedel, čo v atlase je. Paralelne s atlasom vychádzali aj niektoré jeho jednotlivé mapy, a to raz, 2-krát, ba aj 3-krát do roka. Išlo o mapy Uhorska, Nemecka a jednotlivých svetadielov. Po desiatich vydaniach však už nebol tento atlas schopný konkurovať nemeckým atlasom. V Lipsku totiž mali pripravené mapy bez textu, ktorý potom podľa potreby dotlačali. V Uhorsku nemohli svoj vlastný atlas predávať lacnejšie, než za akú cenu ho dodávali Nemci [1, 10, 14, 19].

Roku 1875 J. Homolka vydal aj príručnú mapu Európy — Európa kézi térképe [1, 14]. V tom istom roku vyšla aj jeho príručná mapa Rakúsko-Uhorska Az Osztrák-Magyar Birodalom kézi térképe v mierke 1:1 200 000. V obehu bola ešte aj v prvých rokoch 20. stor. [1, 14, 27]. V tomto roku vydal tiež župnú mapu Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun-Megye v mierke 1:150 000. Vyšla v dvoch podobách, a to ako nástenná mapa pre potreby škôl, aj ako príručná mapa pre používanie v štátnej administratíve [1, 2, 14].

V tomto roku (1875) sa J. Homolka zúčastnil na výstave škôl Chrudimského okresu. Bola to vôbec prvá výstava, na ktorej mal svoje kartografické diela a už tu získal vyznamenanie [1, 2, 14].

Homolkova verejnosprávna mapa Uhorska Magyarorszáig közigazgatás: térképe v mierke 1:900 000 vyšla r. 1880. Mohla poslúžiť aj školským potrebám [11]. Podľa sčítania obyvateľstva r. 1880 J. Homolka vypracoval a vydal národnostnú mapu Uhorska pod názvom Magyarorszáig néprajzi térképe [1, 14].

Roku 1881 sa J. Homolka stal vedúcim Kartografického oddelenia Štátnej tlačiarne [14]. Popri úradnej činnosti mal však aj bohatú súkromnú kartografickú tvorbu. Nezanedbával však preto služobné povinnosti, ale aj tak ho jeho priamy nadriadený nedoceňoval. Vyplývalo to zrejme zo žiarlivosti na jeho úspechy [15].

J. Homolka mal istú účasť aj na vyhotovení plánu Budapešti Budapest főváros sokoszorositott tárlati nagy térképe v mierke 1:10 000. Roku 1882 ho v Budapešti a v Prešove vydal prešovský fotograf a vydavateľ Kornél Livald (1862—1931). Na pláne sú vyznačené aj výšky ktoré sú odvodené od nulového bodu na Dunaji [10, 18].

Už r. 1882 sa J. Homolka svojimi prácami zúčastnil na medzinárodnej geografickej výstave v Benátkach. Získal tu striebornú medailu [1, 2, 14, 15, 27].

Pre spišského hlavného župana grófa Gyulu Czákyho [1939] J. Homolka vypracoval r. 1883 mapu Magyarország buza tremő vidékeinek térképe. Zobrazovala bonitu pôd v Uhorsku podľa žúp [1, 4].

Varadínsky kanonik a biskupský knihovník Vincze Bunyitay [1837—1915] vydal r. 1883 monografiu o histórii Velkovaradínskej diecézy. J. Homolka vypracoval do tohto diela historickú mapu spomínanej diecézy. Bola v mierke 1:450 000 a mala názov A Váradi egyházmegye középkori térképe [1, 2, 3, 14, 18].

J. Homolka veľmi aktívne spolupracoval pri vydávaní veľkej administratívnej mapy Uhorska A Magyar Állam közigazgatási térképe. Bola v mierke 1:360 000 a mala 12 listov. J. Homolka upravil originál mapy pre rytie, ale zúčastnil sa aj na jeho kreslení. Zároveň bol zodpovedným redaktorom tejto mapy. Mapa vyšla tlačou r. 1884. Mala tri podoby. Pre ministerstvo financií vyšla ako administratívna mapa pre ministerstvo hospodárstva ako mapa lesov a pre ministerstvo dopravy zasa ako komunikačná mapa [1, 2, 14, 27].

Roku 1884 J. Homolka vypracoval aj metodický atlas pre Kráľovský ústredný meteorologický ústav v Budapešti. Atlas však ostal, žiaľ, iba v rukopise [1, 2, 14]. Ako príloha k správe meteorologického ústavu však vyšla r. 1885 Homolkova zrážková mapa A Magyar szent korona Országainak esőzési térképe [1, 14].

Roku 1885 J. Homolka vydal plán mesta Budapešti na 2 listoch pod názvom Budapest Főváros Térképe. Bol vyhotovený v mierke 1:10 000. Súčasne vyšiel v nezmenenej mierke aj výrez tohto plánu ako príručná mapa s názvom Budapest Főváros Kézi Térképe, ba vyšiel aj ako nástenná mapa Budapest Főváros Fali Térképe. Bola to veľmi pekná farebná litografia. Toto dielo nemalo v uhorskej kartografii obdobu, hoci po plánoch, ktoré vyhotovil pred ním r. 1872 Imre Péchy [1832—1898], nepriniesol nič nové [1, 2, 11, 14, 19].

Štátna tlačiareň vydala r. 1885 mapu lesov v Uhorsku A Magyar Állam őszses erdőségeinek Átnézeti Térképe. Redigoval ju zasa J. Homolka. Mapa vyšla ako príloha k hospodárskemu a obchodnému opisu lesov uhorského štátu. Mala dve vydania [14].

Homolkove mapy boli r. 1885 na uhorskej výstave v Budapešti, kde ich ocenili veľkou medailou [1, 2, 14, 27].

Bardejovský lekár a prírodovedec Kornél Chryzér [1836—1909] a J. Homolka spoločne vypracovali r. 1886 mapu kúpeľov a minerálnych vôd v Uhorsku Magyarország gyógyhelyeinek és ásványvizeinek térképe v mierke 1:1 400 000. Mapa vyšla tlačou až r. 1900 v práci o uhorských kúpeľoch, ktorú vypracoval a vydal K. Chryzér s vyhňanským banským a kúpeľným lekárom Istvánom Bolemannom [1839—1905], rodákom z Banskej Štiavnice [6, 9, 18, 27].

Mapu Magyarország és Horvát-Tótország vydal J. Homolka r. 1887. Bola v mierke 1:900 000 a vyšla na dvoch listoch v dvoch verziách — s kresbou terénu i bez nej. Bola veľmi obľúbená, a preto vychádzala istý čas každý rok vo dvoch vydaniach [1, 2, 14, 27].

Medzi najlepšie Homolkove práce patrí jeho administratívna mapa Uhorska Magyarország igazgatási térképe. Vydal ju r. 1887, bola vyhotovená v mierke 1:900 000 a mala veľmi podrobný miestopis, vrátane samôt [10, 27].

Takisto v mierke 1:900 000 vydal r. 1888 nástennú administratívnu mapu

Uhorska Magyarország közigazgatási térképe. Bolo ju možné používať aj ako školskú pomôcku [11, 27].

Roku 1890 sa J. Homolka zúčastnil na lesnícko-hospodárskej výstave vo Viedni. Za svoje mapy tam dostal čestný diplom [1, 14, 27].

V Uhorskej zemepisnej spoločnosti, kde bol J. Homolka dlhé roky členom výboru, ustanovili r. 1891 školskú mapovú komisiu. Mala sedem členov. Boli to niekdajší piarista, stredoškolský profesor Antal Berecz (1836—1908), univerzitný profesor Károly Brózik (1849—1911), ekonóm a geograf Rezső Havass (1852—1927), J. Homolka, riaditeľ reálky v Temešvári, piarista Mátyás Laky (*1844), univerzitný profesor, historik a geograf Lajos Lóczy (1849—1920) a univerzitný profesor, historik a geograf Sándor Márki (1853—1925). Komisia hneď na svojom prvom zasadnutí v máji 1891 vypracovala petíciu pre ministerstvo školstva. V petícii uviedla, že školské mapy, ktoré sú v Uhorsku k dispozícii, sú chybné, zastarané a že je ich nedostatok [11, 14, 18, 19].

Roku 1891 vyšli aj tri Homolkove mapy administratívneho charakteru. Bola to mapa stoličného a súdneho rozdelenia Uhorska Magyarország megyei- és törvénykezési beosztása, mapa vojenského rozdelenia Magyarország hadügy beosztása a mapa cirkevného rozdelenia krajiny Magyarország egyházi beosztása [1, 14]. V tom istom roku (1891) sa znova vrátil J. Homolka vo svojej kartografickej tvorbe k rodnému kraju. Vtedy vyšli jeho práce Politická mapa okresu Hlineckého a Historická mapa okresu Hlineckého [2, 14].

J. Homolka vypracoval aj rad historických máp Uhorska, ku ktorým potom vypracoval texty historik, stredoškolský a neskôr univerzitný profesor Henrich Marczali (1856—1940) [1, 14, 19].

Veľkú administratívnu mapu Uhorska Magyarország és Horvát-Szlavonország közigazgatási térképe vydal J. Homolka r. 1892 zasa v mierke 1:900 000. Mala mimoriadne vysokú úroveň, najmä pre svoju veľkú podrobnosť. Miestopis tejto mapy obsahoval dokonca takmer všetky samoty [10, 27].

Roku 1892 J. Homolka nakreslil aj niekoľko máp pre malý slovník Rudolfa Brockhousa (*1898), ktorý vyšiel pod názvom Athenaeum kézi lexikona. Prekladal aj celý atlas Brockhausovskej firmy do maďarčiny. Celý rad mapiek nakreslil aj pre Pallas Nagy Lexikona [1, 14].

J. Homolka r. 1892 ovdovel. Zakrátko sa však znova oženil s Jozefinou Markupovou. Aj jeho druhá manželka bola z Bardejova [15].

Od r. 1893 vychádzala každý rok Homolkova administratívna a komunikačná mapa Uhorska A Magyar Szt. Korona Országainak közigazgatási és közlekedési térképe. Bola v mierke 1:1 300 000 [1, 14, 27].

Napriek veľkej vzdialenosti J. Homolka bol verný svojmu rodisku. Roku 1893 vystavoval svoje kartografické práce na národopisnej výstave v Hlinsku. V tom istom roku však boli jeho diela aj na národopisnej výstave v Budapešti [1, 2, 15].

Pre ministerstvo orby J. Homolka vypracoval orografickú a hydrografickú mapu Uhorska, a to zasa v mierke 1:900 000 s názvom Magyarország hegy-és vizrajzi térképe. Bolo to dielo veľmi náročné na samostatnú prácu. Mapa sa však do predaja nedostala. Ministerstvo ju r. 1894 odkúpilo a pre svoju potrebu si vždy dalo vyhotoviť potrebný počet výtlačkov. Tlačili ju v mierkach od 1:2 116 000 po 1:200 000. Mapa mala vrstevnice pre výšky 100, 200, 380, 760, 1300 a 2100 m a medzivrstevné plochy boli na nej vyfarbené v škále od zelenej po hnedú farbu. Tieňovanie dalo mape pekný plastický vzhľad.

Na jej okraji bolo niekoľko profilov. Bola to oveľa lepšia, presnejšia i vkusnejšia práca, ako podobná mapa, ktorú vydal o 10 rokov skôr Ignác Háček. Celkove z nej vyšlo viac ako 8000 výtlačkov [1, 10, 14, 27].

Roku 1894 si J. Homolka začal v Bardejove stavať rodinný dom [2].

Veľmi významnou Homolkovou mapou bola jeho poľnohospodárska mapa Uhorska A Magyar Szent Korona Országainak Földművelédesi térképe. Vyšla r. 1895 v osvedčenej mierke 1:900 000. J. Homolka ju vypracoval podľa najnovších údajov a úradných katastrálnych máp. Na mape, ktorá vznikla z podnetu vtedajšieho ministra poľnohospodárstva Ignáca Darányiho (1849—1927), boli vyznačené jednotlivé odvetvia uhorského poľnohospodárstva. Na okraji boli zasa rozsiahle štatistické výkazy. Nešlo o nejakú syntézu, ale v tom čase to bol aj tak veľký krok dopredu. Presnosť a úprava tejto mapy boli na mimoriadne vysokej úrovni [5, 10, 22, 23, 26, 27].

Roku 1895 boli Homolkove kartografické diela na národopisnej výstave v Prahe. Dostal za ne čestný diplom [1]. V tom istom roku sa zúčastnil aj na podobnej výstave v Pešti [15].

Keď r. 1896 oslavovali 25. výročie založenia Uhorskej zemepisnej spoločnosti profesor S. Márki vysoko hodnotil Homolkovu kartografickú činnosť. Vo svojej prednáške o ňom povedal: „Meno, nad ktoré v uhorskej kartografii od dôb Lipského nemožno uviesť slávnejšieho mena, je meno Josefa Homolku, ktorého dielo dôkladnosťou, svedomitosťou vkusom a úpravou by každému národu slúžilo ku cti“ [1, 22, 23, 27].

Homolkovu poľnohospodársku mapu Uhorska Magyarország földművelési térképe v mierke 1:900 000 odkúpilo zasa ministerstvo financií. Tlačou vyšla r. 1897 a znázorňovala rozloženie polí, lúk, pasienkov, lesov, vinohradov, záhrad, riek a potokov v Uhorsku [1, 14].

Roku 1897 J. Homolka poslal svoje mapy na dve výstavy. Na výstave vo Viedni dostal čestný diplom. Na geografickej výstave v Paríži mu zasa udelili zlatú medailu za vypracovanie a pôvodnosť jeho tvorby [1, 15, 27]. V tomto roku ho prijali aj za člena Českej spoločnosti zemevednej [2].

Po 30-ročnom pobyte v Budapešti J. Homolka odišiel 22. 6. 1898 na zaslúžený odpočinok. Odchádzal so slávou. Na jeho počesť usporiadali oslavu, kde mu odovzdali list od uhorského ministra školstva, ktorý mu vyslovil uznanie a vďaku za zásluhy. Riaditeľ Štátnej tlačiarne mu pri tejto príležitosti zasa odovzdal zlatý kráľovský záslužný kríž s korunou. Uhorská zemepisná spoločnosť ho vymenovala za svojho dopisujúceho člena [1, 2, 15].

Roku 1900 vyšla v Budapešti Homolkova príručná mapa Sedmohradska A magyar szent korona országai Erdély részének kézi térképe közigazgatási és közlekedési beosztással. Bola vyhotovená v mierke 1:1 300 000 a vydalo ju zasa kníhkupectvo J. Eggenbergera [11].

Dňa 24. 10. 1901 sa výbor Uhorskej zemepisnej spoločnosti rozhodol vydať atlas. Jeho hlavným redaktorom sa stal K. Brózik a spolu s ním ho redigovali aj A. Berecz a Béla Erdődi. Technický dozor vykonával J. Homolka. Atlas dokončili ešte v tom istom roku. J. Homolka v ňom mal aj rad svojich vlastných máp. Bola tu jeho horopisná a vodopisná mapa, politická mapa Uhorska — obe v mierke 1:2 500 000, štyri mapy častí Uhorska v mierke 1:1 265 000, ako aj mapa okolia Budapešti. Národopisnú mapu pre tento atlas vypracoval J. Homolka spolu s maďarským geografom, univerzitným profesorom Jenő Cholnokym (1870—1950). Z veľkej časti to však bol prepracovaný atlas nemeck-

ého osvetového pracovníka a historika Gustava Dierecksa (*1832). Atlas vydal r. 1906 podnik peštianskeho kníhkupca, vydavateľa a tlačiaru Fülöpa Wodianera (1820—1899) [11, 18, 19, 24].

Veľmi pekná a hodnotná Homolkova mapa vyšla r. 1903 pod názvom A Magyar Szent Korona országainak közigazgatási és közlekedési térképe. Bola vyhotovená v mierke 1:300 000. Používali ju ešte aj v období 1. svetovej vojny [10, 27].

Z Homolkovej výškopisnej a vodopisnej mapy Uhorska z r. 1894 odvodili podobnú mapu Karpát. Roku 1903 vyšla pod názvom A Kárpáttartományok hegy- és vízrajzi térképe [10, 27].

Z poverenia Automobil Clubu J. Homolka vypracoval aj cestnú mapu Uhorska Magyarorszáig úthálózatának távolsági térképe v mierke 1:300 000. Bola to prvá automapa v Uhorsku [11, 27].

J. Homolka bol aj autorom mnohých máp a ilustrácií pre učebnice zemepisu, ktoré boli určené tak pre meštianske školy, ako aj pre gymnáziá. Bola to učebnica zemepisu pre stredné školy, ktorej autormi boli K. Brózik a stredoškolský profesor zoológ József Paszlavszky (1846—1919) [1, 7, 14, 18, 19], učebnica zemepisu pre stredné školy od stredoškolského profesora zemepisu Jána Jablonského (*1848) [1, 14, 17], učebnica zemepisu pre gymnáziá Otta Vargu [1, 14, 29], učebnice zemepisu pre meštianske školy, ktoré napísal riaditeľ meštianskej školy Gyula Kozma (*1853) [1, 14, 20, 21], učebnica zemepisu pre meštianske školy, ktorú pripravil univerzitný profesor József Baló (1860—1916) a ktorú potom dokončil profesor na obchodnej akadémii Jenő Simonyi (*1860) [1, 4, 14, 18, 19], ako aj Simonyiho učebnica zemepisu pre obchodné školy [1, 14, 28]. Napokon to boli učebnice zemepisu pre ľudové školy, ktorých pôvodcom bol uhorský kráľovský škôldozorca Rajmond József Hajnóczy (*1845) [1, 12, 13]. Jedenásť historických máp vypracoval aj pre učebnicu dejepisu Uhorska pre stredné školy, ktorej autorom bol významný maďarský historik, biskup a niekdajší revolucionár Mihály Horváth (1809—1878) [1, 14, 16, 18].

Okrem plánu Košíc a Budapešti J. Homolka vypracoval aj plány iných uhorských miest, napr. Subotince, Kluže, Rijeky, Záhrebu, Segedína a Debrecína [27].

J. Homolka i napriek svojmu dlhoročnému odlúčeniu od rodnej hrudy zostal vlastenecky a sociálne cítiacim Čechom. Hoci iba na diaľku, ale stále žil v úzkom spojení so svojím rodiskom. Sústavne žiadal od svojich príbuzných a priateľov informácie o dianí v Hlinsku. Najviac si dopisoval so svojím bratancom a niekdajším spolužiakom, českým politikom a národohospodárom Karlom Adámkom (1840—1918). Svoje rodisko navštívil trikrát (1872, 1889 a 1901). Aj najúplnejšiu zbierku jeho prác malo okrem profesora S. Márkiho práve múzeum v Hlinsku [15, 27].

Homolkova všestrannosť bola prekvapujúca. Vydal asi 200 máp a iných kartografických prác. Ešte veľa ďalších však zostalo v rukopise [1, 27]. V bohatých mapovej tvorbe J. Homolku boli mapy horopisné a vodopisné, súdne, dopravné, národnostné, meteorologické, historické i hospodárske.

Po odchode do výslužby sa J. Homolka presťahoval do Bardejova, kde počas žil v pokoji a pohode. V meste zastával rad funkcií, ba dokonca vypracoval aj mapu Bardejova a jeho okolia. V posledných rokoch života sa mu však veľmi zhoršil zrak, takže okrem okuliarov musel používať aj zväčšova-

cie sklá. Aj chôdza mu začala robiť ťažkosti. Pre svoj nedobrý zdravotný stav sa musel vzdať všetkých funkcií v Bardejove a v októbri 1906 ho podlomené zdravie položilo na dlhé mesiace do postele. Napokon dňa 2. 12. 1907 zomrel [1, 2, 15, 22, 27].

Významný český geograf a politik, zakladateľ Českej spoločnosti zemevednej Jindřich Metelka (1854—1921) o J. Homolkovi napísal: „J. Homolka byl kartograf výborný, ve všech jeho mapách jest viděti výborného praktika, který úplně ovládl věc, ve velikých mapách, mistr techniky kartografické, který spojoval německou důkladnost s francouzskou krasochutí“ [1].

Popredný maďarský geograf a historik, univerzitný profesor Ferenc Fodor (1887—1962) sa tiež veľmi pochvalne vyjadril o J. Homolkovi. Napísal: „Pri rekapitulovaní Homolkovej kartografickej činnosti rozhodne musíme konštatovať, že bol vari najväzšenejším, najhodnotnejším a najplodnejším priekopníkom uhorskej kartografie, ktorého úradné postavenie sa šťastne stretlo s jeho schopnosťami“ [10, 18, 27].

J. Homolka znamenal pre uhorskú kartografiu skutočne veľký prínos, veď v posledných desaťročiach 19. stor. boli vedúcimi postavami v mapovej tvorbe Uhorska práve on a E. Kogutowicz. O to viac si to pripomínáme teraz, 75 rokov po Homolkovej smrti.

LITERATÚRA

1. ADÁMEK, K.: Památce kartografa Josefa Homolky. Praha 1909, s. 3—8, 10—12, 14—16, 18, 20—21, 32, 35. — 2. ADÁMEK, K. V.: Josef Homolka. Vzpomínky na rodáka do ciziny zaneseného. Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice, 28, Praha 1908, s. 326—330, 333. — 3. ADÁMEK, K. V.: Literární počátky Karla Adámka. Praha 1928, s. 3, 10. — 4. BALÓ, J. — SIMONYI, J.: Földrajz a polgári fiúiskolák számára. Köt. 1.—3. Budapest 1891—1893. — BERECZ, A.: „A magyar szent korona országainak földmívelési térképe“. Földrajzi közlemények, 24, Budapest 1896, 257—258. — 6. BOLEMAN, S. — CHRYSER, C.: Die Wichtigeren Kurorte und Mineralquellen Ungarns. Budapest 1900. — 7. BRÓZIK, K. — PASZLAWSZKY, J.: Földrajz gymnasiumok számára. Köt. 1.—3. Budapest 1881—1883. — 8. BUNYITAY, V.: A váradi püspökség története. Nagyvárad 1883—1884. — 9. DUKA ZÓLYOMI, N.: Balneologická bibliografia Slovenska 1850—1920. Piešťany 1980, 11—12. — 10. FODOR, F.: A magyar térképírás. Köt. 2. Budapest 1953, s. 268, 281, 284—286, 290.

11. FODOR, F.: A magyar térképírás. Köt. 3. Budapest 1954, s. 330—331, 346, 349, 401, 407, 411. — 12. HAJNÓCZY, R. J.: Földrajz az elemi népiskolák számára. Budapest 1880. — 13. HAJNÓCZY, R. J.: Földrajz a fővárosi elemi népiskolák számára. Budapest 1881. — 14. HOMOLKA, J.: Starohlinecké obrázky, In: Hlinecko. Kniha vzpomínek. Hlinsko 1914, s. 47—49. — 15. HORÁK, J. V.: Z připravované práce o životě a díle Josefa Homolky. Kartogr. přehled, 10, Praha 1956, 121—123. — 16. HORVÁTH, M.: A magyarok története. Budapest 1885. — 17. JABLONSZKY, J.: Földrajz a reálisiskolák számára. Budapest 1875. — 18. KENYERES, Á.: Magyar életrajzi lexikon. Köt. 1. A—K. Budapest 1967, s. 95, 188, 268—269, 278, 284—287, 380—381, 519, 687, 749. — 19. KENYERES, Á.: Magyar életrajzi lexikon. Köt. 2. L—Z. Budapest 1969, s. 84, 138, 147—148, 363—364, 381—382, 519, 632, 1051. — 20. KOZMA, G.: Földrajz a polgári fiúiskolák számára. Köt. 1.—3. Budapest 1880.

21. KOZMA, G.: Földrajz a polgári leányiskolák számára. Budapest 1882. — 22. KUCHAR, K.: Naše mapy odedávna do dneška. Praha 1958, s. 116, 124. — 23. MÁRKI, S.: A magyar térképírás múltja és jelene. Földrajzi közlemények, 24., Budapest 1896, s. 302. — 24. Nagy Magyar Atlasz. Budapest 1906. — 25. PRIKRYL, L. V.: Nositeľ záslužného

križa za kartografiu. Zmapoval Košice a Bardejov. Technické noviny, 19., Bratislava 7. 12. 1971, s. 2. — 26. PRIKRYL, L. Vývoj mapového zobrazovania Slovenska v posledných dvoch storočiach. Z dejín vied a techniky na Slovensku, 7, Bratislava 1974. s. 413. — 27. PRIKRYL, L. V.: Vývoj mapového zobrazovania Slovenska. Bratislava 1977, s. 366—370. — 28. SIMONYI, J.: Földrajz a kereskedelmi akadémiai és közép kereskedelmi iskolák számára. Köt. 1.—2. Budapest 1892—1893. — 29. VARGA, O.: Földrajz a gymnasiumok használatára. Köt. 1.—2. Budapest 1890.

Любомир Вилиам Прикрыл

ЙОСЕФ ГОМОЛКА — ЧЕШСКИЙ КАРТОГРАФ В ВЕНГЕРСКОЙ СЛУЖБЕ

Чех Йосеф ГОМОЛКА (1840—1907 гг.), уроженец г. Глинско, подобно другим иностранцам работал в должности картографа в бывшей Венгрии и, как выдающийся деятель, вошел в ее историю. Начало его деятельности относится к работам, касающимся земельного кадастра. После создания первой самостоятельной карты — плана города Кошице — он был приглашен на работу в Картографический отдел Государственной типографии. В 1881 г. он стал заведующим этого отдела.

Наряду с работой в Государственной типографии Й. ГОМОЛКА создавал карты как собственное творчество. Им создан ряд орографических, гидрографических, юридическо-судебных, транспортных и экономических карт бывшей Венгрии или ее частей. Он участвовал в создании атласов и в случае одного атласа был его автором и издателем. Он разрабатывал множество карт и рисунков небольших размеров, предназначенных для лексиконов и учебников по географии и истории. Им издано около двести карт и других картографических произведений. Многие другие остались не изданными (в рукописном состоянии).

Благодаря своим заслугам он получил признание еще при жизни. Он демонстрировал свои картографические произведения на разных выставках дома и за рубежом, на которых получил несколько медалей и дипломов. Во время ухода на отдых он был награжден золотым королевским признательным крестом с короной.

Несмотря на оторванность от родных мест он постоянно поддерживал контакты со своей родиной и всегда оставался патриотом и социально сочувствующим чехом.

Перевод: Л. Правда

Lubomír Viliam Prikrýl

JOSEF HOMOLKA — A CZECH CARTOGRAPHER IN OLD-HUNGARIAN SERVICES

The Czech Josef Homolka (1840—1907) from Hlinsko, similarly as also other foreigners, worked in the Hungarian cartography and significantly introduced himself into its history. He was starting first in the works on land cadastre. After working up his first separated map — the plan of Košice — he was called to work in the Cartographic Department of the State Printing Office. In 1881, he became head of the Department.

Along his own work in the State Printing Office, J. Homolka displayed also his own production. He worked up many orographical, hydrographical, judiciary, transport, nationality, meteorological, historical and economic maps of Old Hungary, or of its parts. He participated in producing atlases and one of them was elaborated and published even by him himself. He was author also of many small maps and drawings

for lexicons and for several textbooks of geography and history. He published about two hundred maps and other cartographical papers. Many other, however, remained in manuscript.

He gained evaluation for his work still during his life. With his cartographic works he participated in various exhibitions at home and abroad, where he got several medals and diplomas. When retiring he was awarded the gold royal cross of merit with crown.

In spite of being apart from the native land, he continued to maintain the contact with the native place and all the time he remained a patriotically and socially feeling Czech.

Translated by A. Krajčír